

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. Дослідження з історії України

Ткачук В.П. Запорізька Січ – осередок писемності та шкільництва.....	3
Кваша С.С. Реформаційні тенденції в діяльності братств	8
Надольська В.В. Трудова імміграція в Україну другої половини ХІХ ст. і політика російського царизму.....	12
Заброварний Б.Й. Становище селянства України в роки Першої світової війни. Історіографічний аспект	17
Бушенко В.В. Особливості процесу політичної структуризації в Західному регіоні України у другій половині 90-х рр.	22
Зайко Н.М. Викривальні ідеологічні кампанії в області мистецтва на Україні 1946-1948 рр.....	27
Стрільчук В.С. Особливості формування західної української діаспори в період 1947-1951 рр.	32
Демчук М.М. Виникнення і діяльність Українського національно-демократичного об'єднання	36
Гаврилюк О.Н. Джерела з історії радянізації Західної України у повосний період	39

РОЗДІЛ II. Дослідження з історії Волині

Гаврилюк С.В. Волинь у дослідженнях Історичного товариства Нестора-літописця.....	45
Карліна О.М. Кременець як типово повітове місто Волинської губернії	50
першої половини ХІХ століття	

Вісина Т.М. Передумови й початки кооперативного руху на Волині 55 (друга половина XIX ст. – 1918 р.)	55
Мартинюк Я.М. Діяльність органів самоврядування на Волині в міжвоєнний період (1919-1939 рр.) 59	59
Філіпович М.Б. Організаційна мережа товариства “Просвіта” у Луцькому повіті (1918-1932 рр.)..... 63	63
Панасюк В.В. Режим двомовності у шкільництві на Волині у 1920-1930-х роках..... 69	69
Каліщук О.М. Культурно-освітня діяльність українських січових стрільців на Волині: археографія питання 80	80
Крамар Ю.В. Національні меншини в політиці воєводської адміністрації Г.Юзевського на Волині (1928-1938 рр.)..... 83	83
Кучерена М.М. Історія Волині міжвоєнного періоду в документах і матеріалах Державного архіву Волинської області..... 88	88
Кушпетюк О.І. Микола Федотович Біляшівський і волинське музейництво..... 96	96
Свинчук А.В. Аграрна політика польського уряду щодо Волині у 20-30-ті роки XX століття..... 100	100
Вісін В.В. Формування тимчасових органів влади у Волинській області у вересні 1939 року 106	106
Соловійов О.М. Міста Волині у вирі фронтового життя Великої Європейської війни 112	112
Опіщук В.В. Православна церква на Волині у другій половині 30-х років XX століття 117	117
Колесник В.П., Стрільчук Л.В. Основні етапи прикордонного співробітництва Волині і Замостя у 50-90-ті роки XX століття..... 123	123

РОЗДІЛ III. Актуальні проблеми історії зарубіжних країн і міжнародних відносин

Ткачук П.Д. Писемність у Стародавньому Єгипті та зародження наукових знань 131	131
Ткачук А.П. Росія на межі XVI-XVII ст.: причини кризи суспільства і держави 136	136
Круглашов А.М. Революція чи мирний прогрес? Драгоманівські розв'язання проблеми 142	142
Жалоба І.В. Східна державна (Краківська) залізниця в роки Кримської війни (1853-1856)..... 147	147
Стрільчук Р.С. Республіка Польща: перехід до ринкової економіки, деякі підсумки 152	152
Денисюк П.С. Основні етапи боротьби польської “солідарності” з тоталітарним режимом у підпіллі (1981-1989 рр.) 157	157

РОЗДІЛ IV. Теорія та методологія історичного процесу. Історіографія

Коцур А.П., Карпо В.Л. Проблема українських національних історичних шкіл та її методологічно-історіософське бачення 163	163
Литвин С.Х. Симон Петлюра й Українська еміграція. Історіографія проблеми..... 167	167

9. Крип'якевич І. Визволення України // Календар "Просвіти" на 1916 р. – С. 89-95.
10. Крип'якевич Іван. Українські школи на Волині // Календар "Просвіта" на 1917 р. – С. 116-121.
11. Крип'якевич І.П. Сотник Дм.Вітовський на Волині // Літопис Червоної Калини. – 1932. – Ч.3.
12. Крип'якевич І. Українські школи // Вістник Союзу визволення України. – 1916. – № 46 (106). – 9 липня; № 47 (107). – 16 липня.
13. Die ukrainischen Schulen in Wolynyl // Ukrainische Nachrichten. – 1916. – № 92-93.
14. Маринець Гнат. Мій побут і праця на Волині (Спомини) // Літопис Волині. – Вінніпег. – 1967. – Ч. 9. – С. 6-20.
15. Мишуга Лев. УСС на Волині. Культурна праця серед волинський українців // Діло. – 1917. – № 72-78.
16. Мишуга Лука. В тихій волинській стороні // Свобода. – 1928. – Ч. 255
17. Мишуга Лев. 1918 рік у Володимирі (Скорочено) // Літопис Волині. – Нью-Йорк-Вінніпег-Буенос-Айрес. – 1953. – Ч. 1. – С. 22-36.
18. Назарук О. Представники Українських Січових Стрільців на зайнятих українських землях // Вістник Союзу визволення України. – 1916. – 26 березня.
19. Романів І. Просвітня діяльність Галицької Армії // Стрілець. – 1919. – Ч. 88.
20. Романків Іван. Культурно-освітня праця УСС на Волині (Володимирщині) // Літопис Червоної Калини. – 1935. – Ч. 3.
21. Степовенко М. "Українські Січові Стрільці" на Волині // Червона Калина: Літературний збірник "Українського Січового Війська" / Під ред. Миколи Угриня-Безгрішного. – Львів: Червона Калина, 1918. – С. 118-126.
22. Стецик-Пастернакова М. У містечку Устілузі // Новий шлях. – 1965. – Ч. 31-32.
23. Шанковський Лев. Нарис української воєнної історіографії // Український історик. – Нью-Йорк-Мюнхен. – 1973. – Ч. 3-4 (39-40). – С. 113-126.
24. Teleżyński Konstanty. Łuck w czasie okupacji austriackiej // Ziemia Wołyńska. Miesięcznik poświęcony sprawom krajoznawczym i kulturalnym. – 1939 – № 4. – S. 52-55.

Адреса для листування:

м. Луцьк, вул. Є.Коновальця, 3/9.

Тел. 7-04-81.*Статтю подано до редколегії 20.02.2000 р.*

УДК 930. 9 (477. 82): 943.8.081

Ю.В. Крамар – кандидат історичних наук
ст. викладач кафедри історії світових цивілізацій
Волинського державного університету
імені Лесі Українки

Національні меншини в політиці воєводської адміністрації Г.Юзевського на Волині (1928-1938 рр.)

Роботу виконано на кафедрі історії світових цивілізацій ВДУ

У статті висвітлюється діяльність воєводської адміністрації Г.Юзевського у сфері міжнародних стосунків з метою реалізації програми польсько-українського порозуміння на Волині. Особлива увага зосереджена на аналізі позиції воєводи щодо національних меншин, котрі проживали на терені Волині у міжвоєнний період, характері взаємовідносин між воєводською адміністрацією та єврейськими, німецькими, чеськими, російськими політичними і культурно-освітніми організаціями.

Ключові слова: українсько-польські відносини, Волинь, українське питання, державна асиміляція, "волинська політика".

Kramar Y. V. National minorities in the policy of the administration, governed by H. Yousevskiy in Volyn in the years of 1928-1938. The article throws light on the policy of the administration, governed by H. Yousevskiy, in the sphere of international relations, aimed at realization of the polish-ukrainian understanding programm in Volyn. Main attention is focused on the analysis of the governor's position concerning the national minorities, that lived on the territory of Volyn region during the period between wars, as well as on the character of relations between the administration and Jewish, German, Czech and Russian political and cultural-educational organizations.

Key words: Ukrainian-Polish relation, Volyn (region), ukrainian problem, state assimilation, "volyn policy".

У комплексі проблем українсько-польських відносин міжвоєнної доби важливим є вивчення політики Другої Речі Посполитої щодо українців, котрі проживали на її теренах. Практична спроба реалізації ендецької концепції національної політики на Волині зазнала невдачі. Неприязне ставлення місцевого населення до поляків і польської державності було помітною перешкодою на шляху реалізації мети, яку ставив уряд щодо Волині – повної інтеграції цієї території до складу Речі Посполитої.

Політика так званого “волинського регіоналізму”, яку з кінця 20-х років проводив санаційний уряд, була більш реальною спробою вирішення українського питання в Польщі. Уособленням нового підходу польських урядових кіл до проблеми міжнаціональних стосунків загалом і до українського питання, зокрема, стало затвердження на посаду волинського воєводи Г.Юзевського. Представлена ним у 1929 р. так звана “волинська програма” намітила основні напрями державної політики на Волині. Її головною метою проголошувалась якнайглибша інтеграція воєводства до складу Речі Посполитої на ґрунті українсько-польської співпраці. Суть “волинського експерименту” полягала в тому, щоб виробити в українців почуття приналежності до Польської держави, виховати з них лояльних громадян Речі Посполитої шляхом політичної асиміляції.

Основне місце в реалізації своєї програми Г.Юзевський відводив місцевій польській громаді, яка, виконуючи свою “історичну місію”, мала виступити в ролі “організатора суспільно-політичного життя на кресах”. Однак для цього, на його думку, потрібно було щонайменше ґрунтовно змінити польську ментальність, яка характеризувалася “ненавистю до всього, що українське”. Причин неприязного ставлення поляків до українців, на думку Г.Юзевського, слід було шукати в попередній історії двох народів. “Російська політика, – зауважував воєвода, – полягала на знищенні всього, що було польським” [10, 4]. Унаслідок цього поляки поступово дистансувалися від українців, котрих вони нерідко ототожнювали з росіянами. Психологічне відчуження обох націй Г.Юзевський розглядав як одну з головних перешкод на шляху врегулювання міжнаціональних відносин на східних теренах Речі Посполитої. Воєвода розцінював позицію ізоляції поляків від місцевого українського життя як дуже небезпечну, що поставить під сумнів польську присутність у краї, де 85 відсотків його мешканців складали неполяки.

Переходячи до характеристики українців та їхньої ролі в реалізації “волинської програми”, Г.Юзевський наголосив на тому, що національне самовизначення українців Волині – це незаперечний факт, на який важко запліщувати очі. “Національна свідомість українців, – зазначав воєвода, – зробила певний поступ. “Лавина подій”, що пронеслася Наддніпряниною, зачепила Волинь, зробила свою справу, пробуджувала думки” [18, 73]. Заразом слабкою стороною українського руху воєвода вважав фактично повну відсутність на терені воєводства місцевої інтелігенції, яка б виступала генератором національних ідей.

Існував ще один фактор, який воєвода мав намір використати в реалізації концепції державної асиміляції. Основну масу мешканців воєводства складали селяни. Рівень їх національної свідомості залишався порівняно низьким, однак ця верства населення на відміну від української інтелігенції була мало зрусифікована і, за оцінкою Г.Юзевського, займала лояльнішу позицію щодо польської державності. Це, за переконанням воєводи, давало можливість адміністрації помітно впливати на уклад відносин у воєводстві, а, з другого боку, – піти назустріч найбільш нагальним культурним, економічним і релігійним потребам місцевого населення [13, 6].

Отже, даючи загальну оцінку українству Волині, Г.Юзевський приходив до висновку, що загалом воно було придатне для державної асиміляції і схильне до співпраці з поляками [8, 144].

Підкреслюючи домінуючу роль поляків і українців у реалізації “волинської програми”, Г.Юзевський не міг не визначити своєї позиції і щодо інших національних меншин, які проживали на терені Волині у міжвоєнний період. Від їхньої позиції стосовно того курсу національної політики, який проводила адміністрація Г.Юзевського, залежав успіх “волинського експерименту”. У своїй оцінці національних меншин воєвода виходив передусім з того, чи відповідали інтереси тієї чи іншої національної групи цілям його політичної концепції. Залежно від ступеня лояльності національних меншин до польської державності воєводська адміністрація визначала свою політику в “єврейському”, “німецькому”, “чеському” і “російському” питаннях.

На початку 30-х рр. найчисельнішою (після поляків і українців) національною групою на Волині були євреї. Вони складали приблизно 10 відсотків загальної кількості жителів воєводства. Більшість з них мешкала в містах. Якщо взяти до уваги те, що населення міст Волинського воєводства у 1931 р. складало 253 тис. осіб, то 50 відсотків, або 124 тис., з них були євреями [15, 158].

Волинські євреї відігравали домінуючу роль у торгівлі, у промисловому і дрібному виробництві.

Єврейська громада на Волині була замкнутою національною групою. Євреї проживали, головним чином, у так званих релігійних гмінах, які були створені в червні 1927 р. на підставі розпорядження міністра віросповідань і народної освіти Польщі. У 1933 р. на терені воєводства налічувалося 35 єврейських релігійних гмін [5, 9].

Релігійні гміни користувалися досить широкими повноваженнями: мали право збирати податки зі своїх членів, обирати і відкликати працівників гмінних органів самоврядування, здійснювати нагляд над релігійними організаціями, що були розміщені на терені гміни.

Важливу роль у житті євреїв Волині відігравали культурно-освітні, громадські і господарські організації. Найвпливовішим серед них було єврейське культурно-освітнє товариство "Тарбут". Товариство опікувалося діяльністю трьох приватних єврейських гімназій у Луцьку, Рівному і Ковелі. У 1934 р. на терені Волині діяло 50 початкових шкіл з єврейською мовою викладання, які теж перебували під патронатом культурно-освітнього товариства "Тарбут" [11, 26].

Політичне життя єврейської громади в Польщі і, зокрема, на Волині було досить різнобарвним. Значний вплив на неї мала традиціоналістська течія. Ортодокси прагнули до збереження релігійної традиційності євреїв в її найбільш консервативних формах, а тому своїми головними гаслами проголошували захист національно-культурних прав євреїв, опіку над релігійними інституціями і національним шкільництвом. Серед організацій цього напрямку домінуючі позиції займав "Союз Ізраеля". Кілька осередків цієї організації було і на Волині. Проте більшим впливом тут користувалася національна течія, яка визнавала світські засади в житті єврейської громади. Вона поділялася на сіонізм і фолкізм.

Сіоністи вели боротьбу за утворення незалежної єврейської держави в Палестині. Натомість фолкісти вважали, що національно-культурна автономія забезпечить євреям усі можливості для їхнього національного розвитку в рамках Польської держави [2, 181].

Серед сіоністських організацій Волині на початку 30-х рр. найсильніші позиції займала сіоністська організація в Польщі [7, 178]. Починаючи з 1928 р., на терені воєводства розпочала політичну діяльність група сіоністів-ревізіоністів. На початку 30-х рр. вона вийшла з сіоністської організації. У 1935 р. організація сіоністів-ревізіоністів мала у своєму складі в Луцьку приблизно 400 членів [21, 13]. Сіоністський рух на Волині був представлений також єврейською соціалістичною робітничою партією – Поале-Сіон–Правиця. Фолкістами називали Єврейську народну партію в Польщі. У деяких містах були осередки Бунду. Про авторитет, який мали названі політичні організації серед волинських євреїв, опосередковано свідчать результати виборів до гмінних рад у 1934 р. На них сіоністська організація здобула 3 мандати, сіоністи-ревізіоністи – 1, фолкісти – 1, Поалей-Сіон (правиця) – 1 [12, 1-41].

Які ж були відносини єврейської громади Волині з польською державною адміністрацією?

Загалом волинські євреї неприхильно зустріли відродження польської державності на Волині. Такий висновок можна зробити на підставі документів повітових органів влади. У повідомленні луцького повітового старости від 1925 р. читаємо: "євреї, котрі складають найбільший відсоток з-посеред національних меншин (окрім українців) на терені повіту займають ворожу позицію до Польської держави" [4, 10]. Одночасно кременецький повітовий староста інформував воєводське управління, що єврейська молодь схильна до підтримки різного роду антидержавної діяльності [4, 16].

На початку 1920-х рр. волинські євреї активно включилися в суспільно-політичне життя Волині. Під час парламентських виборів 1922 р., увійшовши до виборчого блоку національних меншин, вони здобули 5 парламентських мандатів [19, 55-56]. Ще більшим був успіх єврейської громади на виборах до органів місцевого самоврядування в 1927 р. У містах ці вибори позначилися повною перемогою євреїв, які здобули 60 відсотків усіх мандатів. До міських рад було обрано 203 євреї. Для порівняння: поляки здобули у міських органах самоврядування лише 79 мандатів, українці – 53. На парламентських виборах 1928 р. волинські євреї отримали одне місце в сеймі і стільки ж у сенаті. Це стало можливим завдяки тому, що виборча кампанія 1928 р. проводилася під гаслом співпраці усіх національностей, що проживали на Волині. Євреї були включені до проурядового виборчого блоку разом з поляками і українцями [8, 129-129 зв.].

Із призначенням на посаду воєводи Г.Юзевського політика місцевої адміністрації щодо євреїв зазнала певних змін. Єврейське населення Волині Г.Юзевський розцінював як елемент, лояльний до польської державності, однак пасивний і позбавлений будь-якої політичної активності [10, 11]. Настрої, які панували в середовищі єврейства, воєвода ставив у залежність від економічних умов їх

існування. Саме цей факт Г.Юзевський вважав визначальним у процесі поступової і поетапної асиміляції єврейського населення Волині.

Першим кроком на шляху асиміляції євреїв воєвода вважав зменшення їхнього впливу в органах міського самоврядування. "Наші міста, — писав він у своєму звіті за 1933 р., — повинні стати осередками польської і західної культури на Волині" [14, Sygn.mikrof.1800/1]. З цих міркувань Г.Юзевського стає цілком зрозумілим, що його адміністрація не прагнула до укладу стосунків з євреями на засадах співпраці. Це підтверджують результати комунальних виборів 1934 р., які воєвода розглядав як важливий етап у процесі усунення євреїв з органів міського самоврядування. В ході цих виборів єврейське представництво в міських радах Волині зменшилося з 53,6 відсотка у 1933 до 32,2 відсотків у 1934 р. [11, 30].

Серед єврейських політичних організацій на Волині адміністрація Г.Юзевського підтримувала лише ті, які проголошували свою повну лояльність до польської державності. На чолі цих організацій стояли равини окремих міст [7, 184]. Напередодні парламентських виборів 1935 р. Г.Юзевський отримав лист від єврейської громади м. Ковеля. В ньому, зокрема, йшлося: "Ми, присутні на передвиборчих зборах, євреї м. Ковеля, заслухавши промову равина Нухима Мойші Тверського, висловлюємо пану воєводі свою честь і пошану і запевняємо, що масово підемо до виборчих урн, маніфестуючи цим самим вірність найяснішій Речі Посполитій" [20, 2].

Однак лояльних до польської адміністрації єврейських політичних партій було на Волині порівняно небагато. Більшість з них неприхильно ставилися до польської влади. Вони віддавали перевагу співпраці з українськими політичними силами. Саме ця співпраця забезпечила повну перемогу українських і єврейських партій на парламентських виборах 1922 р. Однак Г.Юзевський врахував ці "прорахунки" і під час наступних виборів 1930, 1935 рр. намагався не допускати такої співпраці. Більше того, євреїв не запрошували навіть до проурядового виборчого блоку, де виставляли свої кандидатури, головним чином, поляки й українці.

Слід зауважити і те, що так звана політика дерусифікації волинських міст, яку у 30-х рр. проводила адміністрація Г.Юзевського, безпосередньо торкнулася і єврейської громади. Адже для переважної більшості волинських євреїв російська мова була чи не єдиною мовою спілкування з оточуючим їх українським і польським середовищем. А тому дерусифікація міст певною мірою означала і наступ на національно-культурні права євреїв. Це вело до загострення їхніх стосунків з воєводською адміністрацією.

У національній структурі населення Волинського воєводства помітне місце займали чеські й німецькі колоністи. Чеська меншина на Волині, за даними перепису 1931 р., налічувала 30 977 осіб, або 1,3 відсотка усіх мешканців воєводства [3, 22]. Чехи проживали переважно у південних повітах воєводства.

Головною галуззю господарства чеських поселень було землеробство. Чеські колоністи вели господарство переважно на власних землях, частково на орендованих. Загальна кількість землі, якою володіли чехи на Волині, складала 1,5 відсотка, або 45 406 га. [1, 34].

Чеських колоністів, які проживали на Волині, воєвода Г.Юзевський оцінював як елемент "дуже позитивний з економічного погляду" [10, 11]. На думку воєводи, волинські чехи не становили серйозної небезпеки політиці польсько-українського зближення на Волині. За сприятливих умов Г.Юзевський вважав, що чехи можуть підлягати державній асиміляції.

Громадська і політична активність чехів Волині була досить високою. Культурно-освітнє товариство "Чеська Шкільна Матіца" налічувало у 1930 р. 51 осередок і 1980 членів. Товариство опікувалося 11 приватними початковими школами і 21 бібліотекою [7, 189]. Всього у 1934 р. на Волині було 22 початкові школи з чеською мовою викладання [11, 26].

Чехи мали значне представництво в органах місцевого самоврядування. В ході місцевих виборів 1934 р. вони здобули 2,8 відсотка мандатів у повітових сеймиках і по 2,1 відсотка мандатів у гмінних і міських радах воєводських міст [11, 30]. Зауважимо, що 90 відсотків чеських радних були членами і симпатиками регіональної групи Безпартійного блоку співпраці з урядом [12, 1-41]. Тим самим чехи підкреслювали свою повну лояльність до Польської держави.

На парламенських виборах 1928 р. чехи погодилися підтримати проурядовий блок співпраці з урядом. Чеський громадський діяч В.Медина був включений до списку кандидатів до сейму від регіональної групи "ББ". Свій посольський мандат він зберіг і під час наступних парламентських виборів 1930 р. У сеймі III скликання (1930-1935) В.Медина був єдиним (окрім поляків і українців) представником від національних меншин Волині. Зауважимо, що в період перебування Г.Юзевського

на посаді голови воєводської адміністрації навіть 200-тисячна єврейська громада Волині не мала свого представництва в парламенті.

Третьою за чисельністю національною групою (46 883 особи) були німці [3, 22]. Вони населяли переважно центральні і північні повіти воєводства. Політична активність німецької меншини на Волині була досить низькою. Німці не мали своїх представників у парламенті. Серед гмінних радних вони склали у 1934 р. лише 1,2 відсотка [11, 30]. Жодного німця не було в повітових сеймиках і магістратах волинських міст.

Більшість волинських німців належали до аугсбурзько-євангелістської церкви, яка налічувала на Волині 6 парафій і 40 тисяч парафіян [5, 9]. Релігійна організація відіграла досить помітну роль у житті німецької громади. Під опікою євангелістських священників перебували початкові школи з німецькою мовою викладання. Їх на Волині у 1934 р. було 66 [11, 66]. Пастори здійснювали також керівництво нечисленними німецькими громадськими організаціями, представляли інтереси німецької громади у відносинах з воєводською адміністрацією.

Німецькі пастори вели місіонерську діяльність і серед волинських українців, пропагуючи ідеї так званої Української реформованої євангелістської церкви (УРЕЦ) [9, 115]. Наприкінці 20-х рр. ця секта знайшла чимало прихильників серед українців. Тереном діяльності УРЕЦ були Рівненський і Костопільський повіти. Секта мала навіть свій часопис "Наука і віра", який видавався у Коломії. Слід зауважити, що з розвитком процесу українізації православної церкви УРЕЦ втрачала свої впливи на Волині.

Позиція Г.Юзевського щодо німецької меншини була досить обережною. Високо оцінюючи економічний потенціал німецьких господарств, воєвода одночасно зазначав, що "німецький елемент на польських землях, в тому числі на східних теренах, завжди ховає в собі якщо не відверту, то принаймні приховану небезпеку" [10, 11].

Схожу позицію воєвода займав стосовно російського населення, котре проживало на терені воєводства. На думку Г.Юзевського, російська присутність на терені Волині суперечила польським державним інтересам у цьому регіоні. Однак ці судження Г.Юзевського навряд чи спирались на реальну оцінку ситуації, позаяк російська меншина мала незначний вплив на політичне життя Волині 20-30-х рр.

Станом на 1931 р. на Волині налічувалося 23 387 росіян, переважно службовців, учителів, священників, землевласників. Упродовж 20-х років спостерігався ріст російського населення в містах і містечках Волині. Це було пов'язано з приїздом до воєводства після 1921 р. значної кількості репатріантів та білої еміграції з СРСР.

Єдиною впливовою політичною силою, яка представляла інтереси росіян у Польщі, була партія "Російське Народне Об'єднання" (РНО). Створене у 1923 р., РНО декларувало лояльне ставлення до польських властей і представляло себе захисником інтересів усього православного населення Волині, Полісся і Підляшшя. У програмі партії, прийнятій на з'їзді у червні 1926 р., зазначалося, що "РНО стоїть на ґрунті єдності руських племен в кордонах Польської держави" [16, 2]. Головні гасла, що пропагувалися партією, – це надання територіальної автономії для земель, які донедавна перебували у складі Російської імперії, організація державного шкільництва російською мовою, створення кафедри російської мови у Віленському і Львівському університетах, а в майбутньому – окремого російського університету.

Однак реальні впливи РНО на Волині були мізерні. Під час парламентських виборів 1928 р. партія здобула всього 6.515 голосів виборців, або 1,2 відсотка [6, 1]. У 1934 р. росіяни мали лише 2 відсотки мандатів в органах самоврядування воєводських міст і ще менше – 0,9 відсотка – у міських радах інших міст [11, 30].

У 30-ті рр. діяльність адміністрації, керованої Г.Юзевським, була направлена на повне усунення росіян з місцевих і державних органів влади [14, Sygn.mikrof.1800/1]. Політика дерусифікації волинських міст, парцеляція маєтків великої земельної власності, процес українізації православної церкви фактично звели до мінімуму вплив росіян на суспільно-політичне життя воєводства.

Нерідко свою русофобію Г.Юзевський пояснював паталогічною неприязню до більшовицького режиму Радянської Росії. Слід зауважити, що в агітаційній брошурі, виданій у 30-і роки у Москві під назвою "Сто найбільших у світі ворогів комунізму", в розділі, що торкався Польщі, Г.Юзевський займав "почесне" третє місце після Ю.Пілузського і В.Славка [10, 43].

Отже, даючи оцінку національним меншинам, котрі проживали на Волині, Г.Юзевський приходив до висновку, що визначальним в укладі політичних, економічних, міжнаціональних стосунків

на терені воєводства був стан польсько-українських взаємин. З боку інших національних груп, окрім росіян і, частково, євреїв, воєвода не бачив серйозної небезпеки для реалізації своєї політики і сподівався якщо не на підтримку, то, принаймні, на їхню нейтральну позицію.

Література

1. Cichocka Z. Kolonja czeska na Wołyniu. – Warszawa, 1928.
2. Chojnowski A. Problem narodowościowy na ziemiach polskich w początkach XX wieku i w II Rzeczypospolitej // Z dziejów Drugiej Rzeczypospolitej / Pod red. A.Garlickiego. – Warszawa, 1986.
3. Drugi powszechny spis ludności z dnia 7 grudnia 1931. Mieszkania i gospodarstwa domowe. Ludność. Stosunki zawodowe. Województwo Wołyńskie. – Warszawa, 1938. – S. 70.
4. Информационные донесения поветовых полиций о деятельности политических организаций и товариществ на территории Волынского воеводства (24 июня 1925 – 21 августа 1925). – Державний архів Волинської області (далі: ДАВО), ф. 1, оп. 2, спр. 1082.
5. Информационные сообщения поветовых староств о действиях членов УНДО (22 февраля 1933 – 24 марта 1933). – ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 2320.
6. Mech W. Wybory do ciał ustawodawczych w województwie Wołyńskim w roku 1928. – Łuck, 1928.
7. Mędrzecki W. Województwo Wołyńskie. 1921-1939. Elementy przemian cywilizacyjnych, społecznych i politycznych. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1988.
8. Протокол о ходе периодического собрания административных начальников II инстанции на территории Волынского воеводства от апреля 1925. – ДАВО, ф. 34, оп. 1, спр. 35.
9. Podhórski B. Zagadnienia społeczeństwa i Państwa Polskiego na Wołyniu. -Poznan, 1938.
10. Protokół konferencji Wojewodów z Kresów Wschodnich, która odbyła się w Łucku w sali posiedzeń Wołyńskiego Urzędu Wojewódzkiego dnia 2 i 3 grudnia 1929 r. – Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Urząd Wojewódzki Wołyński (далі: AAN, MSW, UWW), sygn. 277/I-1, poz. 4.
11. Отчет воеводы о положении на Волыни за 1933 год. – ДАВО, ф. 46, оп. 3, спр. 31.
12. Сведения о результатах гминных выборов Волынского воеводства (1934). – ДАВО, ф. 46, оп. 4, спр. 286.
13. Sprawozdanie z podróży służbowej do województwa Wołyńskiego. 9.X.1926. – Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Dział Rękopisów (далі: BUW, DR), № акс. 361.
14. Sprawozdanie z sytuacji na Wołyniu, wrzesień 1934. - AAN, MSW, UWW, Sygn. mikrof. 1800/1.
15. Tomaszewski J. Stosunki narodowościowe w Drugiej Rzeczypospolitej // Polska Niepodległa 1918-1939. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1984.
16. Ukraińskie i Ruskie ugrupowania polityczne w Polsce w dniu 1 kwietnia 1927 r. – BUW, DR, sygn. 210085.
17. Józewski H. Opowieść o istnieniu. T. 2. Cz. 4. – “Wołyń”. – BUW, DR, № акс. 3189.
18. Józewski H. Zamiast pamiętnika // Zeszyty Historyczne. – 1982. – S. 60.
19. “Wołyń-czerwiec 1937”. Sprawozdanie H.Józewskiego obrazuje sytuację Województwa Wołyńskiego. – BUW, DR, № акс. 1549.
20. Wołyń. – 1935. – № 3.
21. Wołyń. – 1935. – № 36.

Адреса для листування:

м. Луцьк, вул. 8-го Березня, 26/63.

Тел. 4-73-54.

Статтю подано до редколегії 15.03.2000 р.

УДК 947.084.3/6 (477.82)
К 95

М.М.Кучерепа – докторант кафедри вітчизняної історії
Волинського державного університету
імені Лесі Українки

Історія Волині міжвоєнного періоду в документах і матеріалах Державного архіву Волинської області

У статті зроблено огляд і аналіз документів та матеріалів з фондів Державного архіву Волинської області, що стосуються різних галузей життя волинян у міжвоєнний період (1921–1939 рр.).

Ключові слова: архів, Волинь, громадський рух, державний апарат, документи, опис, політичні партії, справа, суспільно-політичне життя, фонд.